

במשולש קטסטרופלי

חביבה פדיה

ישראל מצויה בליבו של אירוע מלחמה מקומי, שהוא גם אירוע בינלאומי, המשלב מלחמת דת עם מגמות אפוקליפטיות ומאיים לנקז לתוכו גם את המאבק הבין-גושי החדש בזירה העולמית. ממדי האסון המתפתח כרוכים לבלי התר בעובדה שהמלחמה והמשבר ההומניטרי הממשיים ברצועת עזה הם רק סדר אחד שבו מתקיים הארוע, המתרחש גם בשדה המדומיין של המדיה הדיגיטלית החדשה, ושוכן על גבי רבדים תיאולוגיים עמוקים ששורשיהם במשולש היחסים בין היהדות, האסלאם והנצרות. ההקשר התיאולוגי מאיר בין היתר את אחריותה המהותית של אירופה למצבו של היהודי, ואת האחריות שהיא נושאת לטווח ארוך ליציבותו של האזור

דצמבר 2023

הצטלבות הזירות

הצטלבות זירות קיצונית מעצימה את המלכוד העולמי שבו נתונים ישראל, העולם היהודי והעולם בכלל. היא מחריפה את ההתנגשות הקשה בין רבדיה השונים של המציאות: הממשי (גבולות לאומיים, אסונות-המון ממשיים), המדומיין (המדיה בתערובת של פייק ניוז ואמת) והסימבולי (אידיאולוגיות, מגה-סמלים ואובייקטים דתיים ולא דתיים). אלה עומדות מול הנתונים היבשים של הטראומה המזעזעת מאופייה ומהיקפה של מתקפת שבעה באוקטובר, ומול הנתונים היבשים והקשים עד מאוד של היקף האסון ההומניטרי של האוכלוסייה האזרחית בעזה, ומול שבע זירות לפחות של סיכון התלקחות המלחמה בעזה והתרחבותה ללבנון, סוריה, עיראק, תימן, איראן וירדן.

עם זאת, הרב-זירתיות שאבקש לדון בה אינה מצומצמת להגדרה גיאורפולטית צרה של ישות מדינית והישויות הפוליטיות הסובבות אותה. היא רחבה יותר וכוללת אלמנטים רב-ממדיים שמן הראוי לציין כל אחד מהם. לאחר פרישתם תתברר עוד יותר האימה במצב שבו אירוע שממדיו כה רבים חובר לתרחיש מלחמה רב-זירתית בשטח פוליטי וגיאוגרפי מוגדר.

כדי להבין את הדברים יש לבדוד כל אחת מן הזירות שהצטלבו. זוהי משימה סבוכה. קשה לעסוק בבידודן של זירות שחלקן נמצאות במישור המדיה, חלקן קשורות למשך ההיסטורי הארוך ואחרות נוגעות להקשר תיאולוגי כשלנגד עינינו בוערת הזירה הממשית בתוך העיר עזה. זוהי נקודה שאליה התנקזו ועליה מועמסים מרחבים סמליים, מישורי זמן וממדי מציאות רבים כל כך. זהו אירוע שבו הצטלבו ציוויליזציות, דתות, תרבויות, משטרים וממדי מדיה, והוא מאיים לנקז לתוכו גם את המאבק הבין-גושי החדש בזירה העולמית. אשר על כן, הוא מייצג נקודת כובד שחשיבותה ומשמעותה אינן פחותות מאלה של אירועים בסדר גודל עצום שהתנקזו לאורך הציוויליזציה וההיסטוריה האנושית אל המזרח התיכון, למשל בישראל הקדומה, וחלקם עברו בדיוק באותה כבדת ארץ.

הצטלבות בין הזירות: קווים כלליים

בכוונתי לדון בהתרחשויות העכשוויות מפרספקטיבות רחבות ביותר, אלפי שנים במושגים של ציוויליזציות ומאות שנים במושגים של ה"משך הארוך" של תהליכי לאומיות, דת וחילון, כי ממדי האסון ועוצמתו העולמית הקיצונית כרוכים במטעני עומק כאלה. עם זאת, בהתחשב בעובדה שברגעים אלו ממש הולך ומתרחב בתוך עזה אסון הומניטרי, אציב את עמדותי המעשית בתחילת הדברים. ממדי האסון האנושי בעזה עצומים. הוא יכול וצריך להיפסק, ולהוביל לשיקום ולשליטה חדשה. אני סבורה כי היפסקותו צריכה להתבצע על ידי גורם בינלאומי שיאכוף מייד כמה צעדים. על המלחמה להיפסק. הרשות הפלסטינית הביעה כבר הכרה בקיומה של מדינת ישראל, והיא צריכה להיצמד להכרה זו. על הקהילה הבינלאומית להדיר את חמאס כארגון טרור ולהכריז על רצועת עזה כאזור בפיקוח בינלאומי עד שתימסר לרשות הפלסטינית או לישות המדינית שתקום בה. הפיקוח הבינלאומי צריך להימשך בחמישים השנה הבאות לפחות.

במישור הממשי, בעולם שארוג מגבולות וטריטוריות, המלחמה פרצה בגבול עזה-ישראל ומתנהלת כעת במעמקי עזה, וחזיתות נוספות יכולות להיפתח מצד לבנון, סוריה ותימן בהפעלה של איראן או אף במעורבותה. ברמה גלובלית, התנגשות זו מערבת כמה תהליכים בין-גושיים הולכים ומתרחבים הקשורים גם הם באיראן ובציר ההתנגדות שנפתח מול הסכמי אברהם, ובעצם גם מול ארצות הברית ומדיניותה באזור. זהו עימות שאם משרטטים את כל קוויו, הוא כולל גם את סין ורוסיה.

במישור המדומיין - כלומר בעולם המדיה, הארוג מתערובת של פייק ניוז ועובדות, ובתוך אחד הגילומים הקיצוניים ביותר של האמירה "המדיום הוא המסר" - מתנהלת מלחמה על דעת הקהל העולמית. במלחמה הזאת שני הצדדים פותחים מחדש את שיח העדות והטראומה ואת מערך הדיון השמור לשואות ואסונות. בנקודת הקצה של שיח זה מושמעות טענות המצדדות בפועל במחיקתה של מדינת ישראל והמובילות לפשעי שנאה נגד יהודים.

במישור הסימבולי מתרחשות התנגשויות בין כמה סדרים. התנגשות אחת היא בין הסדר הסימבולי החברתי של הדמוקרטיה לזה של משטרים תיאוקרטיים ואוטוריטריים. התנגשות שנייה מתרחשת בין הסדרים הסימבוליים הדתיים המעוגנים בדתות אברהם, המקדשים את אותו מקום לכמה דתות וכך הוא הופך לאובייקט של מאבק, ואין הכוונה רק להר הבית אלא לכל אדמת ישראל כאדמת קודש, אדמת

וקף. הזירה העיקרית שבה מצטלבים הסדרים הסימבוליים היא הזירה התיאולוגית הפוליטית. כאן מתנגשים תוצאותיהם של שני סדרים תיאולוגיים פוליטיים שונים במדינת ישראל – הנוצרי-יהודי והמוסלמי-יהודי, שתי תיאולוגיות שזיקתן ליהדות כזיקתה של דת אב ושמאחוריהן אלפי שנים של שנאת הזר היהודי, היסטוריה ארוכה של הכשר לרצח עם, ושימוש באנטישמיות כבנשק מדיני על בסיס מקורות הקודש.

האופן שבו הממשי, הסימבולי, המדומיין ומגזרי השיח השונים ארוגים זה בזה הוא מסממניו של עידן חדש, הפוסט של פוסט-הכול; עידן שבו המדומיין הופך לקרקעית הממשי ונתפס כתשתית ריאלי-פוליטית אמיתית. תשתית זו בונה תקרות סימבוליות ואידיאולוגיות ומאיצה סכנות עולמיות. זהו העידן שאחרי הפוסטמודרניזם, וחוקי המשחק בו חדשים לגמרי. במישור הממשי הגלובלי, אופקי העידן החדש קשורים בפרישה חדשה של גושים גלובליים. ההקשר ההיסטורי העולמי הוא העידן שאחרי הקורונה, ולכך נוספה מלחמת רוסיה-אוקראינה והמתרחבות בין סין לארצות הברית, בזיקה לאיראן ולציר ההתנגדות.

הצטלבות הזירות גורמת לכך שאנו בליבו של אירוע שמחד גיסא הוא טרוריסטי, פנים-ישראלי ופוליטי, ומאידך גיסא הוא אירוע בינלאומי אפוקליפטי המשלב מלחמת דת. האירוע הטרוריסטי ה"פרטי" רוכב על הפרדיגמה התיאולוגית-פוליטית של דיכוטומיית ה"אחד-אחר" (=האחד הצודק והאחר השטני) – מיסוד הדתות האברהמיות. כל כמה שנתאמץ להסביר את האירוע הזה ואת משמעותו הקשה של טרור עולמי עבור האנושות כולה, כל עוד מתחולל בעזה אסון אנושי הומניטרי המהווה חזיון גלובלי, יש קהלים רבים שלא ישמעו זאת.

זירה אחרת שבה מתנהל המאבק היא הזירה האקדמית. מנקודת המבט של מדעי הרוח, יש להצביע על כשל עצום בדיון האתי והפוליטי של פילוסופים ואינטלקטואלים שנחשבו למובילים בעולם. חלק מהם פועלים "על טייס אוטומטי" ומשכפלים את השיח שניהלו עוד בעידן הפוסטמודרני. הם עושים זאת בראש ובראשונה כי הם בוחנים את האירועים מתוך זירה אחת מסוימת, זו של יחסי ישראל-פלסטיין. אך השיח הפילוסופי בימינו דורש כישורים רחבים. האינטלקטואל הוא המופקד על שיח ביקורתי בזיקה למציאות ולעידן הנוכחי. כשאינטלקטואלים מפעילים שיח מודרני על תופעות פוסטמודרניות, התוצאות הן מוגבלות. באותו אופן, כשאינטלקטואלים מפעילים שיח פוסטמודרני ואפילו פוסטקולוניאלי על תופעה ששייכת במהותה לעידן שאחרי הפוסטמודרניזם, שהטרור העולמי הוא אחד הסימפטומים שלו, אזי כל דיבור לא אחראי או ביקורתי-לכאורה בסגנון דיכוטומי ובסכמות קולוניאליות פשטניות נשאב לתוך כלי הנשק העוצמתיים של המדיה, והופך לכלי נוסף המבטא עיוורון מוחלט לתהליכים העולמיים ולסכנות העתידיות שאותם הוא מגבה, ואף מלבה ומססה אנטישמיות בקנה מידה עולמי.

המערב הנוצרי והמזרח המוסלמי

הזירה הראשונה שבה יש לדון היא הזירה הדתית הוותיקה. במושגים של "המשך הארוך", (longue durée) זו הזירה המרכזית – אותה זירה עצמה שבה עברו על אירופה מלחמות דת עקובות מדם, מסעות כיבוש ותגלית והשתלטות קולוניאלית. זירה דתית זו הושקטה רק במעט עם המהפכה הצרפתית והפרדת

הדת מהמדינה, גם אם תפיסות של חילון וקדמה יצרו אשליה שאבד עליה הכלח ושהיא חלפה מן העולם; אך לא כך לימדו האביב הערבי, תהליכי ההדתה ברחבי העולם והתגבשותו של ארגון הטרור העולמי דאעש (צריך לזכור שראשי תיבותיו מתייחסים לרעיון "מדינה" איסלאמית חובקת כל). מלחמות ותבוסות באיזורי עיראק (מול עיראק) וסוריה (מול ארצות הברית) יצרו תחושה שהארגון גוסס או הוכרע אפיים ארצה. אך דבר אחד לא השתנה בגחלים הלוחשות שהשאיר אחריו, השואפות להתלקח מחדש: חוסר גבולות והיעדר אמות מידה אנושיות, המתבטאים ברצח, עריפת ראשים ואונס. ולצד אלה השאיפה להשתלט באופן חד-צדדי על עולם בלי גבולות.

הזירה התיאולוגית-פוליטית

זירת מלחמת הדת הציבה במשך יותר מאלפיים שנה את היהדות כדת האב מול הנצרות כדת הבן, ואת היהודי בעמדה מינורית מול הממלכות הריבוניות השונות שבהן היה גר ותושב.

התיאולוגיה הפוליטית הנוצרית הובילה בחשבון אחרון לצליבת היהודי כמיעוט בארצות אירופה. מכוח היותו קורבן - ולא רק מכוח מגמות לאומיות עצמאיות - הוא נמלט לארץ ישראל בעקבות השואה. במיקום החדש שלו במזרח התיכון, קיומו המדיני הקנה לו את עמדת הריבון מול האסלאם. מכאן שרגע הסיום של הרדיפה הנוצרית באירופה, שהפכה לאימה משטרית בחסות הנאציזם, צמוד לרגע ההופעה כריבון באסיה מול התיאולוגיה המוסלמית. אותה זירה מציבה עתה את היהודי - כתוצר של מגמות לאומיות אירופיות שהצמיחו גם את הציונות, וכפליט האנטישמיות של המערב הנוצרי - כריבון במדינה שהקים מול המוסלמי, היליד המיידני של המזרח התיכון.

בזירה זו יש להדגיש שתי נקודות חשובות. ראשית, קיים פער עולמי בהליכי הקולוניאליזם ובמיגורו הנובע מפיגור קבוע, בפעימת מאה שנה, בין ההיסטוריה של המערב האירופי ובין המזרח התיכון. שנית, התיאולוגיות הפוליטיות המתנקזות לישראל מבוססות על שתי סכמות יסוד, האחת נוצרית-יהודית והשנייה מוסלמית-יהודית. זוהי מעין פירמידה שהתהפכה משהיהודי הפך לריבון. על אדמת ארץ ישראל היהודי מיישם סכמות משיחיות שבשום אופן אינן לקוחות רק ממקורותיה הדתיים. חלקן מעובדות ומושפעות ממקורות פילוסופיים ותיאולוגיים נוצריים של הריבון שבקרב התקיים. כך למשל הרב קוק ומקורותיו, הנטועים לא רק במקורות היהודיים אלא בסכמה ההיסטוריוסופית האסכטולוגית הכריסטולוגית של הגל שעל פיה הקדמה ההיסטורית מממשת תוכנית היסטוריוסופית המגלמת את הרעיון המשיחי בכלל.

ישראל היא אפוא זירה שעליה הושלך הצל התיאולוגי הפוליטי הנוצרי-אירופי. באמצעותה מושלך צל זה גם על אדמת אסיה ועל הקונפליקט המוסלמי-יהודי. באופן כזה, אפילו מקטע מיידני וקצר של ההווה נושא על גבו מטען בן אלפי שנים של שיח תיאולוגי. אני טוענת כי לאור מעורבותה העמוקה של אירופה הנאצית בפליטות של היהודי היא נושאת באחריות בינלאומית שהטווח שלה אמור להיות רחב יותר ממאה שנה; עד להתייצבות שתי מדינות ללא גופי טרור במזרח התיכון.

זירת הזהות הלאומית והשיח הפוסטקולוניאלי

זירה עיקרית היא הזירה המצומצמת והמוגדרת של ישראל ופלסטין כישויות לאומיות פוליטיות. זירה זו נפתחה בכמה נקודות במהלך המנדט הבריטי בארץ ישראל, וביתר שאת מאז 1948, כאשר הלאומיות הפלסטינית החלה להתפתח במזרח התיכון שאחרי סיום המנדט הבריטי. ב-1967, עם כיבוש השטחים, התהוותה בעיית היסוד של הצורך בהשבתם או בהסדר פוליטי. מכאן, ועם המפעל ההתנחלותי שאליו הופנתה האידיאולוגיה של הרב קוק האב בידי הרב קוק הבן, החל להיווצר הפיצול היסודי והעמוק בין הציונות הדתית-לאומית ובין הציונות החילונית-לאומית. פיצול זה הקביל לצמיחתו של מחנה שתופס את ההתרחשויות הללו באופן משיחי דתי, ולצידו קול הרואה אותן באופן פוליטי כהתפשטות קולוניאלית.

הפער בשיח מתבטא בטרמינולוגיה של התנחלות וגאולה מחד גיסא, ושל כיבוש וקולוניאליזם מאידך גיסא; כלומר סכימה תיאולוגית לעומת סכימה פוליטית. פער שכבר מניה וביה מבטא עד כמה עמוקה ודומיננטית היא הסכימה התיאולוגית-הפוליטית בין מגזרי הישראליות וכמה חשוב לבררה ולהיחלץ משליטתה, בין שיש לה ביטוי תיאולוגי פוליטי ובין שהדיסוננס בין המחנות נובע משיח התיאולוגי עם הפוליטי. בכך אין כדי לומר שהיחלצות ממנה היא בהכרח חילון, אלא זהו גם פרויקט דתי מתמיד בתוך גבולות הדת, האמור לבלום שיח קנאי או גזעני ולהציב לו אלטרנטיבות.

במקביל, בתוך החברה הפלסטינית שעליה הושלך קולוניאליזם פוליטי התפתח שיח של גאולה דתית. בנגזרת הקיצונית שלו זהו שיח החורג משיח שחרור פוליטי ועומד בסימן השתלטות משיחית דתית על העולם כולו. זהו שיח הגייהאד של האחים המוסלמים וחמאס.

זירת הטרור העולמי

בצורתה הנוכחית, זירת הטרור העולמי נפתחה בסוף שנות התשעים עם הקמת ארגון אלקאעידה ואחר כך עם הקמת דאעש. במסגרת זו צמח רעיון הגייהאד, אשר כוון נגד המערב ובפרט נגד אמריקה.

מאפייני הטרור העולמי שאחזור אליהם בהמשך אמורים להטריד את העולם כולו. אלה אסונות פתע, פשעים שרירותיים המחוללים הרס של אטמוספרת חיי אנוש סבירים על הגלובוס. הטרור מסיג לאחור את כל הישגי הדמוקרטיה ואת מושגי האוניברסליות, המוסריות ואחוות האנוש. הוא פוגע אנושות בכל ערכי צלם אנוש, ובפרט בכבודן ובחירותן של נשים במעשי אונס קבוצתי והתעללות קיצונית. העדויות על היקף פשעים אלו בשבעה באוקטובר יוצאות עכשיו לאור.

זירת המדיה ושיבה אל הממשי

הזירה הרביעית היא הזירה של המדיה. זוהי זירת המדומיין בעידן הווירטואלי. אם במישור של הסובייקט מגלם המדומיין את הפיצול בין הדבר ובין הדימוי שלו, במישור הקולקטיבי המדומיין הוא מערכת ענק של פנטזיות ודימויים אשר נוטות להתרכז בקווי פיצול וגבול בחיתוכי קבוצות בעלות עצמי

קולקטיבי ובפיצוליהן, כגון נשים וגברים או מזרח ומערב, ובכלל זה גם האידיאולוגיות והדתות העוברות דרך המדומיין, ולענייננו אמריקה, ישראל או הפלסטיני. הפנטזיות מקננות בקווי גבול בלתי נראים, והן מועצמות על ידי השלכות דיכוטומיות שמייצרת המדיה, שהיא עצמה טכנולוגיה להפקת המדומיין ולהאצתו. מסיבה זו, הסכנה הנשקפת לעולם כולו גדולה פי כמה, היות שאחידות העולם שמנהלת המדיה מגבשת קולקטיבים שלמים באמצעות הסתה וחוסר יכולת לברור את האמיתי מהמדומיין. אידיאולוגיות מקושרות בהאצה קיצונית לתשתיות שיסודן בפנטזיה קולקטיבית, וההיענות לקריאה לפעולה אינה מבחינה בין הסתה לבין פעולת התנגדות תבונית.

מהות עידן הפוסט של כל ה"פוסטים" למיניהם

אנו מצויים בעידן חדש זה עשרים שנה לפחות. בעידן הפוסט של הכול, הפוסט של הפוסט: הפוסט של אחרי הפוסטקולוניאליזם, פוסטמודרניזם ופוסט-סטרוקטורליזם. המשמעות של התחלפות העידן היא לא רק סדר עולמי חדש, אלא התחלפות ממד תפיסת המציאות; טענתי שאנו בעידן חדש משמעותה היא שאין עוד הלימה בין המציאות ובין השיח המחזיק אותה. התחלפות העידנים כרוכה בקריסתה של תמונת עולם אחת ובצמיחתה של אחרת. אנו מבחינים בכך ברגע שתהליכים אלו כבר מובהקים ביותר וזועקים לעין, אך מתקשים לשים את האצבע על הרגע המדויק שבו נהפך דף בתפיסת המציאות בספר העולם. חילופים אלו תמיד קשורים באופן שבו תהליכים בממשות הריאלית מקרינים ומשתלבים בממדי פנטזמות וסימבולים - ברעיונות ופיתוחים, באמנות, במדע ועוד - ולכן אין פלא שהם מגלים הלימה לתהליכים צבאיים ובירוקרטיים, בה במידה שברור לכול שהם מקיימים הלימה לתהליכים טכנולוגיים. גם אם לאינטלקטואלים מסוימים נדמה שתהליכים אלו הם מחוץ לתחומי דיונם, הם אינם רשאים עוד שלא לתת עליהם את הדעת.

מכאן שלעידן שלנו נדרשות צורות פענוח חדשות שיעמידו מחדש את מערכת היחסים בין הממשי, הסימבולי והמדומיין, תוך קריאת מציאות עכשווית והבנת תהליכים עולמיים ומשכי זמן ארוכים במישור ההיסטורי. המודרניזם התאפיין בהלימה מדויקת כביכול דרך סיפור המערב האחדותי האוניברסלי, דרך תקבולות שחילנו את התקבולות הימי-ביניימיות בין מציאות לסמל; האופן שבו קרל מרקס יכול לדבר על הפיכת העולם על פיו איננו אפשרי בלי ההקבלה בין הממשי ובין הסימבולי/רוחני - מורשת ימי הביניים הנוכחת עדיין בהגותו של הגל.

הפוסטמודרניזם התאפיין בשנות התשעים בנסיגה מן הממשי, באחדות חדשה של הכפר הגלובלי, בהקצנת המציאות שבה המדיום הוא המסר, בשלילת הקולוניאליזם ובעליית המודעות לג'נוסייד שהיה תמצית העידן המודרני ונגרר לתוך הפוסטמודרניזם. לכאורה, הטעון לריבוי תפזרות של יחסים המאפיין את העידן הפוסטמודרני תקף גם בזמננו; אז במה ההבדל? ההבדל נעוץ בכך שבגלל קפיצת המדומיין קדימה, יש לצד ריבוי קיצוני זה גם מבנים מאחדים חדשים ששבים ומחדקים מלכודת של מקבילות. יש לתת את הדעת על כך שהטענה להתחלפות עידן היא טענה להתחלפות המסגור הכולל, גם אם מובלעות שונות תמיד היו ותהיינה.

דרך אחרת לנסח זאת היא שכל עידן מוסיף עוד ממד לאופני הדיון שלנו בהיסטוריה האנושית. אין זאת שממדי דיון שכרוכים בהיסטוריה של ימי הביניים או המודרניזם והפוסטמודרניזם אינם רלוונטים לנו כיום, אלא שראיית עולם משתבר, היברידי ופזור ועם זאת אחיד כמו עולמנו באמצעות קונספציות אנלוגיות נוקשות של תקבולת בין ממשות ואידיאולוגיה (המודרניזם) או בשיח אדוק של תפזורת היברידי (הפוסטקולוניאליזם) משמעותה תפיסה חד-ממדית ופשטנית מדי לדיון הפילוסופי הנדרש במציאות כיום; המקום המרכזי של המדומיין האורג בצורות אחרות ממשות וסמל המקום המרכזי של הנסיגה החרדה אל לאומיות וטריטוריות יחד עם כוחות הסתה וחורבן עולמיים דורש הגדרות אחרות.

עידן זה מתאפיין בגיבושו של העולם כאחידות פגיעה אחת - הן במישור הממשי, בדמות אסון האקלים והתפשטות החימוש הגרעיני, הן במישור המדומיין, הכרוך בתקשורת המונים ובהאצת הבינה המלאכותית. זו תופעה חדשה במהותה. הפוסטמודרניזם התהדר באחדות הגלובלית ממקום של ביטול הבדלים בין ארצות וגבולות ומבחינת כוחה של המדיה לחדור לכל מקום על הגלובוס. מהלך זה שינה כיווני אמנות, מוזיקה והשכלה וערער ופירק דפוסים קולוניאליסטיים פרי המודרניזם, אולם חזרתו של הממשי אל המודעות ואל הזירה התרחשה בהשפעת שני אירועים עולמיים: אסון מגדלי התאומים והתפרצות הקורונה. עד לשני אסונות ענק אלו לא הייתה פגיעה ישירה כל כך בממשות החיים של בני אדם באמצעות אסון המונים שהפך אותם למגבש אחד. במגדלי התאומים היה זה המגבש האמריקאי, ובקורונה זה היה המגבש העולמי שהוביל בסופו של חשבון להתארגנות בין-גושית חדשה.

שינוי העידן מתבטא בכך שאנו בעידן שהעצים את חוויית הקיום כישות אחדותית פגיעה, ובד בבד העצים גם את חוויית הגבולות. הקורונה סיפקה חוויה עולמית מאחדת בכל רחבי הגלובוס, חוויה של קיום במדומיין ובמישור הווירטואלי המאחד. עם זאת, לא היה זה כלל המאפיין היחיד של התקופה. הקורונה, בזמני הסגר החריפים שידע העולם, סימנה נסיגה חריפה לממשי, אם במציאות הפרטית של בני אדם בבתיהם ובמשפחותיהם, אם לגבולות של טריטוריה לאומית. היא ערערה את יחסי הייצוא והייבוא עקב מאבק על משאבים, והביאה לבדק בית בנושא האוטרכיות של כל מדינה ומדינה. כתוצאה מכך שורטטו מחדש גבולות והעולם נסוג מחדש לזירות לאומיות.

ההישענות החריפה והמואצת על המדיה עד כדי קריסתו של עולם חיצוני, לצד הנסיגה הקיצונית לטריטוריאלי וללאומי, מסמנות את סוף העידן הפוסטמודרני. כעת נדרש שיח חדש. מהותו של העידן שאחריו, אשר עד למציאת כינוי הולם אני מכנה כאמור בשם הזמני "העידן שאחרי הפוסטמודרניזם", היא בשילוב בין המדומיין הווירטואלי האחדותי ובין מלכודת הממשי המפוצל בטרטוריות וגבולות. לטענתי, אנו ניצבים בעידן חדש המתאפיין בהאצת המדומיין והווירטואלי ובנסיגה חריפה אל הממשי והטריטוריאלי. שתי תנועות הפוכות במהותן, האצה והאטה, מופשטות וקיבוע באובייקט, מתקיימות בו-זמנית. שתי אלה מערערות את יציבותם של הסדר הסימבולי החברתי ושל אידיאולוגיות, ובה בעת מגבשות ומייצרות במהירות רבה אובייקטים סימבוליים באופן קיצוני ומעורר לחלה.

פער נוסף שנוצר בעידן החדש הזה - שאולי נכון יהיה לקרוא לו עידן המדומיין-הממשי - הוא הפער בין אזרחות המדינה ובין מה שלצורך הדיון כאן אכנה "נתינות הלב". בעידן ההגירה והפליטות הנוכחי אין די במושג האזרחות. בליבה של טיפוס אישיות גבולית המשגשים בזמננו מתנחלים שטיפת מוח מתמדת

של זהויות עולמיות, סוג חדש של קהילות מדומיינות, וכך נוצר פער בין אזרחות ובין נתינות. קיימים בעולם נתינים מרובים של אימפריית האסלאם. אזרחותם (בהיותם ציבור בוחרים) היא אולי צרפתית או אנגלית, אבל ליבם נתון למדינת האסלאם האפוקליפטית. נתינות לב זו היא אמנם רשת גלובלית מדומיינת, אולם ברגע ובעיתוי מסוים בזירה הריאל-פוליטית היא עלולה להוות סכנה בתוך המציאות הממשית.

הציבור הפוטנציאלי של בעלי זהות כפולה, אזרחות למדינה ונתינות הלב לקהילת זהות על בסיס דתי או לאומי הוא הקרקע שעליה עשוי לגדול ולהתפרץ הזן החדש של הטרוריסט העולמי. זה פועל כאזרח בתוך מדינה בעוד ליבו נתון באופן סמוי - כאנוס ממש - לאימפריית ג'יהאד. יש להכיר בכך שהאשמה שכזו הייתה (ואולי היא עדיין) אחת ההאשמות שמהן דורות של יהודים ניסו להתגונן. יש כאן היפוך מערכות, אך בעל כוח ריאלי ממשי ביותר.

פילוסופים שחושבים באופן חד-ממדי כאילו קיימת מציאות ממשית ברורה שמולה הם מציבים אידיאולוגיה החלטית בעודם עיוורים לאימפריית המדומיין, למלחמת הדת ולטרור העולמי ולשינוי העקרוני באופן שבו המדיה חולשת על חיי ההמונים - מהווים חומר בעירה טוב לדלקה הכללית.

מקום התנקזות הזירות

עזה היא אחת הערים בעלות ההיסטוריה הארוכה ביותר במקרא, ועדויות על קיום יישוב בה הן בנות למעלה מ-3,000 שנה. רצועת השפלה הייתה זירה של תנועת ציווליזציות כבר לפני אלפי שנים, ומעורר מחשבה והשתאות הוא התהליך ההיסטורי העקשני המביא שוב ושוב להתנקזות כוחות כה רבים לציר הצר הזה של מקום וזמן. במאה השנים האחרונות היא החליפה ידיים בתדירות גבוהה - ממלחמת העולם הראשונה, דרך שליטתן של בריטניה, מצרים, ישראל והרשות הפלסטינית ועד לעליית החמאס ב-2006 והשתלטותו על עזה, שהביאה לקרע פוליטי עם הרשות הפלסטינית.

כיום עזה היא שתי ערים, עילית ותחתית, ולא כמטפורה. זו ממשותה החיה. העיר התת-קרקעית בנויה כמה קומות בתת-הקרקע. חללים תת-קרקעיים נחפרו בחול ודופנו בבטון, והם מוארים ומאווררים באמצעות פאנלים סולריים חיצוניים ומחוללי זרם במצבי חירום. החללים מחוברים זה לזה במנהרות ובהן מתחמי פיקוד, שליטה ובקרה, עמדות שיגור אמצעי לחימה, מגורים, תחזוקה ולוגיסטיקה. המנהרות מחוברות אל פני השטח בפירים המאפשרים למחבלים שרידות גבוהה יחסית בפני ירי תלול-מסלול וירי אנכי ואף מאפשרים להם להגיח אל פני הקרקע בהפתעה. מוקדי השליטה של מנהיגי חמאס בעיר התחתית נמצאים במסגדים, בבתי ספר ובבתי חולים בעיר, המהווים כולם פורטלים לעיר התחתית.

העובדה שאנשי הטרור ומנהיגיו מבוצרים בעיר התחתית, בשעה שבעיר העילית חיה אוכלוסייה אזרחית בת שני מיליון איש לפחות, היא שסיבכה את ישראל עד לעומק הצוואר במלחמתה זו. מתוך כך, ולנוכח מראות סבל קשים מבחינה אנושית של אוכלוסייה אזרחית בעזה, אנשי השמאל הרדיקלי נדחפים להגדיר באופן מופרך את מלחמת ההגנה של ישראל כיציאה מודעת למטרת רצח עם. זו מלחמה שעשויה

להוביל לאסון בקנה מידה של ג'ינוסייד, אולם מופרכת המחשבה שישראל יכולה לעצור את התהליך בלא לגזור על עצמה אובדן פוליטי ובלא תמיכה בינלאומית להסדרת המצב בעזה. ומכיוון שאסון הומניטרי חייב להיבלם בידי מי שהאנושות יקרה לו, ומכיוון שבכל הנוגע לעזה אסונה הוא אסוננו בכל מקרה, יש לחתור להסדרה פוליטית בינלאומית של השליטה בעזה מוקדם ככל האפשר.

חמאס כארגון טרור עולמי

חמאס הוא בראש וראשונה ארגון שיש להציבו בקטגוריה של טרור עולמי. ההגדרה הבסיסית לארגון טרור היא נטיעת אימה, חרדה ובהלה תוך כדי פריעת חוק בקהילות אזרחיות ופגיעה אקראית בבני אדם לשם מטרה (מוצדקת או לא). לעומת זאת, סימני ההיכר של טרור עולמי כפי שניסחו אותם כמה תאורטיקנים בעקבות אירועי 11 בספטמבר הם לפחות שלושה: ראשית, אין לו מטרה מדינית פוליטית ריאלית ותחומה; שנית, הוא מבצע תקיפה סימבולית; שלישית, אין לו גבולות וסייגים מבחינת כבוד האדם וצלם האנוש.

דרכו של חמאס היא לסמן את האחר הסימבולי ולהשמידו במטרה להחיל על העולם את המדינה האיסלמית פרי גלגולי דאעש. לצורך כך הוא מפעיל כוחות גלובליים בניסיון לערער את הסדר העולמי הכללי. המטרה המוצהרת לחסל ולמחוק את מדינת ישראל אינה מטרה ריאלית פוליטית אלא מטרה סימבולית. משום כך הוא לא רק ארגון טרור רגיל אלא ארגון טרור עולמי.

החמאס הוא אפוא גוף טרור עולמי בהיותו אפוקליפטי וסימבולי ובהציבו את התכלית שלו ל"מדינה איסלאמית" השולטת בעולם ומסמנת את המערב כולו כמושא השעבוד, ואת ישראל כמושא להכחדה מוחלטת. האירים או הסקוטים לא ביקשו להכחיד את בריטניה כולה בדרכם לעצמאות, וגם לא השחורים באמריקה שדגלו בטרור פעיל או בהתנגדות אלימה בדרך לחירותם ולשיוויון זכויותיהם.

עם זאת, ובאופן ציני לא פחות מן השימוש במעטפת אנוש אזרחית בעזה, החמאס השכיל ומשכיל להשתמש במעטפת השיח הפוסטקולוניאלי. לצורך קידום מטרות אפוקליפטיות דתיות קיצוניות נגד כופרי כל העולם, הוא משתמש במטרות פוליטיות ברורות ומובנות המסומנות בתוך השיח הפוסטקולוניאלי. הנסיגה הזמנית של חמאס משיח הג'יהאד היא נסיגה טקטית, משהבין שהדרך להשגת אהדה עולמית היא אך ורק באמצעות שיח פלסטין תוך הורדת פרופיל של שיח הג'יהאד העולמי.

הצטלבות בין הזירות

לפנינו מבנה של הצטלבות זירות משנה בתוך זירות רחבות יותר ויותר. זירת המשנה שהיא לב האירוע הנוכחי היא הצטלבות בין חמאס ובין פלסטין. כוחו העצום של החמאס, שהוא לאמיתו של דבר ארגון בעל מגמות טרור עולמיות דתיות קנאיות אפוקליפטיות, נעוץ בהזדמנות שניתנה לו לרכוב על מטרה ריאל-פוליטית ספציפית: העניין הפלסטיני. העניין הפלסטיני נגרר זה כחמישים שנה ללא פתרון, בשעה שישראלים רבים מאוד זועקים לפתרוננו ותומכים לא רק בשלום אלא בכל צורת הסדר אפשרית למען ישות פלסטינית מדינית.

מה המלכוד שנוצר? חמאס רוכב על הבעיה הפלסטינית וחורט על דגלו את אלאקצא, ועם זאת מפעיל על מדינת ישראל דינמיקה של מיעוט טרוריסטי בעל הזיה אפוקליפטית וערכי דת רצחניים כשל דאעש. חמאס עושה את השימוש האגרסיבי ביותר בקולה של פלסטין כי רק בקול זה נעוץ כוחו בדעת הקהל העולמית. לעומת זאת, ישראל כגוף ריבוני שאמור לציית לערכי כבוד האדם מקוממת עליה את דעת כל העולם המערבי נוצרי כשהיא נלחמת מלחמה קיומית ממש על המדינה האחת שבה ורק בה עמה מוגן מכול. בתוך כך, קולה של פלסטין, שאינו מזדהה עם עמדות חמאס, וקולות מתונים בעולם הערבי, זוכים לחשיפה פחותה בהרבה מהקול של חמאס. קולו של הג'יהאד העולמי בולע לתוכו את קולה של פלסטין.

נתינות הלב

המאמץ האמיתי של חמאס, אף שהוא ארגון טרור עולמי בעל מטרות אפוקליפטיות, הוא להלהיט את דעת הקהל בעולם סביב פלסטין. המראות מעזה גורמים להתפרצות אנטישמית חריפה ברחבי העולם, וזהו גם הדלק להפגנות בקמפוסים וברחבי הערים. למגמה זו חוברים אנשי השמאל הפרוגרסיבי. אכן, לנוכח ממדי האסון ההומניטרי בעזה ולנוכח ההזנחה של סוגיית פלסטין, מתבקש והגיוני שאינטלקטואלים ישמיעו קול מחאה, אולם השאלה היא כיצד משמיעים קול זה ולאילו מטרה חותרים.

יש הבדל בין דרישה להפסקת אש בעזה ותכנון עתידה של עזה ברמה בינלאומית ובין הקביעה שישראל מחוללת ג'נוסייד. יש הבדל בין לקרוא לישראל לעצור ובין לקרוא לעולם לעצור את הסכנה הנשקפת לישראל ופלסטין גם יחד. יש הבדל בין לקרוא להסדרה מוחלטת של היחסים בין ישראל ופלסטין ובין לקרוא לג'נוסייד בעם היהודי.

למעשה, הנושא שמולו מתמודדים ובו אמורים לדון איננו מלחמה צודקת או לא צודקת. הנושא גם איננו מלחמת אין או יש ברירה. הנושא הוא סכנת הטרור העולמי. הזירה העולמית החדשה אמורה להבין היטב שהמתחים העולמיים הבאים והעתידיים קשורים בין העולם המערבי ובין עולם של קנאות דתית פוליטית מבית היוצר של איראן. הם נגרמים כתוצאה מהתנגשות בין מדינות דמוקרטיות ברובן ובין גופי טרור עולמי, העשויים להיות מופעלים או לחבור למדינות טוטליטריות. מה שמאפשר זאת הוא יכולת ההפעלה באמצעות הסתה בסוגי מדיה שונים באמצעות מה שכיניתי "נתינות הלב".

בשבועות האחרונים שב והופץ ברשת הטיקטוק מכתב לאמריקה שכתב אוסמה בן לאדן. המכתב הופץ לראשונה מייד לאחר הפיגוע במגדלי התאומים. עד כה צבר המכתב עשרה מיליון צפיות. עצם ההיתכנות של אקסטזת המונים הדומה במהותה לדיבוק עממי בימי הביניים, וכיום דרך הרשת, היא סימפטום למגמות שבהן דנתי - הטרור העולמי, נתינות הלב והמדיה כזירה מרכזית. לכך נוספים אינטרסים בין-גושיים ועולמיים של סין, המוגשמים ככל הנראה באמצעות טיקטוק.

הפצת המכתב הזה מוכיחה את עוצמתה של פנטזיית המונים ומלמדת שהמאבק הבין-גושי מתבטא בימינו דרך המדומיין ובמדיה. מבחינה זו, אין פלא שאתר **הגרדיאן** הסיר את הטקסט, ושהדיונים הנסערים בארצות הברית אינם מתייחסים רק לתוכן המכתב אלא גם למדיום הטיקטוק. כאשר סין מפעילה את טיקטוק נגד אמריקה, הטענה שהמדיום הוא המסר מקבלת משמעות חדשה.

חורים בממשי

התלכדות הזירות, בשל חוסר הסדרה ריאלי-פוליטית של ישראל-פלסטין מקדמת דנא, גררה את ישראל להסתבכות קשה. ההסתבכות של מדינת ישראל במלחמתה בחמאס כרוכה לא רק בממדי האסון האזרחי שחוותה בשבעה לאוקטובר, במהותו ובטבעו הפוגרומי, אלא בממדי האסון ההומניטרי העצום בעזה שאליו היא נגררה בשל מלחמת אין ברירה וביקורת העולם על כך.

העובדה שישראל נגררה למלחמה, והעובדה שההתנגשות עם אוכלוסייה אזרחית היא בלתי נמנעת בהינתן העיר התחתית המבוצרת ברמות הגבוהות ביותר שחמאס בנה בהזרחת איראן, אין בהם כדי להקטין את הכאב העצום על היקף האסון ההומניטרי בעזה.

בד בבד, ההתלקחות בדעת הקהל העולמית הנתמכת בתמונות הזוועה והאסון ההומניטרי הרחב המגיעות מעזה, שיסוי החמאס ואנשי הג'יהאד המוסלמי ותערובת הפייק ניוז ותמונות האמת מהווים סכנה גדולה ליהודים ברחבי העולם. מעבר לסכנה הפיזית, המלחמה הנערכת במישור של המדומיין - במדיה העולמית - מסוכנת גם מבחינת הפגיעה הקשה בתדמית ישראל ובמעמדה הערכי בעולם המערבי. המלחמה בחמאס כרוכה במחיר אנושי גבוה לאוכלוסיית עזה, ומתוך כך האשמות עולמיות, התפרצות אנטישמיות ופשעי שנאה שבים ומסמנים את היהודי כ"אחר" האולטימטיבי הנאשם ברצח על ידי שתי דתות-תרבות: המערב הנוצרי והאסלאם.

העובדה שאנו חיים בעידן שבו הממשי חובר למדומיין ומייצר בקלות כה רבה ייבוא של חומרי נפץ אידיאולוגיים לתוך הסדר הסימבולי צריכה להדאיג אותנו במיוחד. במילים אחרות, הפצתן הנרחבת של תמונות המעוותות את זו הממשית, ליבוי של אייקונים סימבוליים כמו אלאקצא ויצירת בלבול בין אמת ושקר מייצרים מבנים אידיאולוגיים שמאמינים לתומם שהם נשענים על הממשי; אך למעשה אין כאן רק העתקת הממשי לרובד האידיאולוגי-סימבולי (מבנה אופייני למודרניזם) ואף לא רק העתקת המדומיין למבנה אידיאולוגי-סימבולי, אלא העתקה חריפה של פנטזיה קולקטיבית למבנה אידיאולוגי ולפיתוחו של שיח פוסטקולוניאלי לכאורה הרוכב עליה. זהו שעטנז של תנועות ההאצה והנסיגה שדיברתי עליהן לעיל, ושעטנז התקבולות הסימטריות והדיכוטומיות לצד צמיחת ביקורת תרבות ומאבק התנגדות הצומחים על קרקעיות המדומיין שהונף לאידיאולוגיה (וזה כאמור מתרחש גם אצל אליטות אינטלקטואליות וגם אצל המונים משולהבים), ובאופן שעלול לחורר את הממשי במידה הולכת וגדלה. אלו תהליכים המלוכים בין היתר באמצעות קריאות לג'יהאד עולמי ומונעים גם על ידי אינטרסים בין-גושיים. את התנודות הפוליטיות הבינלאומיות שהם מחוללים אפשר כבר לקלוט ברחבי העולם - מההסלמה מול תימן, המשגרת טילים וחוטפת אוניית מסחר, עד לפשעי שנאה ברחבי העולם ועד לעלייתו של מנהיג הימין הקיצוני בהולנד חרט וילדרס.

אנו חיים בעידן שבו השבר והתמהילים הבלתי מתקבלים על הדעת של המדומיין הבדיוני והפנטסמה יהיו בלולים בהטיות של סמלים ואידיאולוגיות תוך מאבקים חסרי רסן על טריטוריות ממשיות; שיחים של דמוקרטיה יהיו כפופים לנתינות הלב של חברי ג'יהאד עולמי, והתייצבות בין-גושית תהיה מהולה

במתח שבין משטר דמוקרטי וטוטליטרי. זהו שילוב של ביזור ודיכטומיות קיצוניות, שילוב של אחדות ופאזל בלתי פתיר.

כאמור, זוהי מהות העידן של אחרי הפוסטמודרניזם. אם המודרנה הציגה שאיפה לאחדות ולהתעלות של צמיחה אחדותית של אידיאות שכמוה כגזע עץ השואף להתנשא, ואילו הפוסטמודרניזם הציג את חוסר המקור ואת הביזוריות, אזי הפוסט-פוסטמודרניזם משול לגדרות עצים כרותים, ברזלים ופלסטיק ולריזום השיח השבור של דשא, חרבות ורסיסים; הוא מציג את הדמיון ואת תערובת הפייק ניוז כתנאי הייצור של תודעת-על המארגנת את העולם באופן הכי רחוק מביקורת, בדיכטומיה של שחור ולבן, באמצעות תערובת השיח והפרקטיקות של חוסר מקור/אמת ובסמלים של שאיפה לאחדות דתית קנאית עולמית.

הטעות של באטלר

בניגוד למסרים הפשוטים יחסית של הפוסטמודרניזם, שהציגו את המציאות כמעין טקסט אחד המתנהל על אותו מישור, אנחנו זקוקים כעת למסרים מתוחכמים חדים מול אתגר ההתפרקות ומול הצירופים החדשים בתכלית של שלושת הממדים, הממשי, המדומיין והסימבולי - צירופים המאפשרים לאינטרסים פוליטיים להניע את המדומיין והשקרי בממדי ענק בעזרת המדיה, ולהניע כך תהליכים של בניית אידיאולוגיות הנשענות על תנאי הייצור של המדומיין, והן מצידן קוראות לפעולה בממשי ללא הבחנה ומתוך הסתה, וקורעות קרע בשרידותו ההומנית ובת הקיימא של העולם. אנו זקוקים בדחיפות לפיתוחו של מרחב שלישי במקום הגדרות דיכטומיות חדות, ולא רק מרחב שיח, אלא התנהלות חדשה של בריתות והסכמות בינלאומיות.

לסוג מתוחכם של מסרים אלו לא מסוגלת כנראה הפילוסופית והתיאורטיקנית ג'ודית באטלר, הקובעת שישראל מבצעת ג'ינוסייד. במונולוג שכולו קביעות דיכטומיות היא מציעה שיח פשטני של קולוניאליזם וג'ינוסייד בלא לראות תמונה רבת ממדים, וכתוצאה מכך בלא יכולת לנסח קריאת מצפון עולמית בעלת משמעות אופרטיבית.

נראה שבאטלר שבויה במחשבה פוסטקולוניאלית בינרית יותר משהיא מסוגלת להציע ניתוח חדש למצב העולמי. היא מתעלמת מאחריותו של האינטלקטואל למשטר העולמי ולחזון השלום העולמי כסוג חדש של סולידריות גלובלית הנחוץ לנו היום. בעידן היברידי ולנוכח משבר בינלאומי בזירות רבות כל כך, שיח פשטני דיכטומי אינו רק ביטוי לחוסר עדכון אינטלקטואלי אלא גם חוסר אחריות וחוסר מודעות לכוח.

מה שנדרש כרגע אינו הפגנה של יכולת לקרוא טקסטים, הענקת ציון טוב או רע והפקדת כוח השיסוי בידיים הלא נכונות תוך שימוש במסרים שלידתם באתיקה דמוקרטית כביכול; מה שנדרש הוא הבנה של זירה שמורכבת מכוחות פוליטיים דתיים ומשטריים שונים בעידן שונה לחלוטין. מעמדו של האינטלקטואל בתנאי עידן ההאצה של המדומיין והמדיה נתון בתוך משחק כוחות אחר. הוא אינו מופקד עוד רק על כוח משיחי חלש, במושגיו של ולטר בנימין, גם אם הוא מבכר לחשוב כך; אלא בידי ללבות בתום לב כוח משיחי חזק של מהלכי דת אפוקליפטיים גזעניים שספק אם הוא מבינם עד תום.

תהיה לכך חשיבות קיצונית והכישלון בכך מהווה סכנה להחלשת מעמדם של אינטלקטואלים בביקורת חברה ומשטר. החלשה זאת נבנית במו ידיהם של אינטלקטואלים שמדקלמים את השיח שזמנו עבר. כל זאת משום שגם אינטלקטואלים אינם רשאים להיות חסידים שוטים של פרדיגמות מתוחכמות של יום האתמול.

כאמור, אנו בעידן חדש, העידן שאחרי הפוסטמודרניזם - עידן שבו מתקיים שילוב בין המדומיין הווירטואלי האחדותי הגלובלי ובין מלכות הממשי, המפוצלת לטריטוריות. ככל שהדבר נוגע לאזורי סכסוך בינלאומיים, המדומיין (המדיה) גובר על הממשי מכיוון שהוא יעיל יותר בפנייה אל הסימבולי (כלומר אל מטענים אידיאולוגיים). הסימולקרה היא הקרקע, וממנה נבנית עמדה אידיאולוגית פוליטית הלכה למעשה. חמאס משגר מהכלא הממשי לא רק רקטות, אלא פצצות תבערה לדמיון והתלקחויות אידיאולוגיות עולמיות.

גם העולם הערבי, והמזרח התיכון כולו, צריכים לשאול את עצמם באיזו מידה הם מגבים מאבק אפוקליפטי שתכליתו הסופית לשלוט בכל העולם בשם מדינת דת מוסלמית, שתבקש להסיג את אזרחיה עידנים לאחור. את השאלה הזאת העלה לאחרונה הפובליציסט הלבנוני נאדים קוטייש (Nadim Koteich) בעיתון הסעודי הנודע **אִשְׂרָק אַל־אוּסַט**. הקולות השפויים והמתונים בעולם המוסלמי - בפלסטין, במצרים, בלבנון ובסעודיה - צריכים להישמע ברמה. לצידם צריכים להישמע גם הקולות הישראליים שמאחוריהם עומד ציבור ענק המשוכנע בחיוניותו ובמיידיותו של הסדר עם הישות הפלסטינית.

יש לזכור שהצומת הפוליטי-יריאלי שהצית את האש האפוקליפטית התוססת זה שנים היה דווקא היוזמה הפוליטית שכונתה הסכמי אברהם. כלומר, קיימת התנגדות ליוזמת שלום יהודית-ערבית-מערבית על בסיס מתינות, ורצון ללבנות אש על בסיס קנאות דתית - אש שמצידה תשמר עליונות של איראן וסין על הגוש המערבי.

הכוח של הטרור הקיצוני מחזיר את העולם כולו למצב הטבעי הראשוני של החברה האנושית, מצב של רצח שרירותי והתעללות אכזרית חסרת צלם אנוש וכבוד אנושי. הדבר צריך להדאיג את העולם כולו, מכיוון שעל הפרק ניצב הטוב המשותף העולמי. הקורבן האמיתי שאותו יש להקריב הוא התמרת המסומן למסמן, שבירת הממשי לטובת הספיריטואלי, ריסון האובייקטים לכיוון מטפורות. אי-אפשר לומר שהשיח של שלוש השנים האחרונות הספיק לעבד ולהפנים את סוף עידן הפוסטמודרניזם שאני טוענת לו. השיח הפילוסופי נדרש לצאת מעורו ומהדקלומים הרגילים של עידן הפוסטמודרניזם שבהם כרוכה שגרת השיח הפוסטקולוניאלי, ולחרוג מהם לטובת ההבנה שאנו בעידן חדש. זו ה"קפיצה" הפילוסופית הנדרשת. הקולוניאליזם הארוג במסכת מסובכת יותר של זיקות, שאותו לא ידעו המאה השמונה-עשרה, התשע-עשרה והעשרים, הוא זה שמענייננו עכשו.

לנוכח אירוע בקנה מידה של שבר אפיסטמולוגי נחוצה שפה חדשה, מהרמה הפילוסופית הפוליטית ועד לרמה המוסרית הפוליטית הפרגמטית.

ההצעה החדשה: בריתות והסכמים

כאשר אוספים את המשמעות האחרונה הנגזרת מהתלכדות הזירות, הרי העולם הפך להיות אחד. אך שלא כמו בעידן הפוסטמודרניזם, אין מדובר באותו כפר גלובלי שהטקסטים שלו נפרשים באחדות שווה כפי שתיאר אותו ג'יימסון. הכפר הגלובלי החדש הוא אחד במהותו מבחינת רמת הפגיעות הקיצונית, ועם זאת הוא פצוע ומבוטר בתוך תוכו בזמינות של תאי טרור וזהות קנאית דליקים בתוך המבנה האזרחי של מדינות וגבולות. הוא נמצא בהאצה מדעית טכנולוגית, ובכלל זה פיתוח בינה מלאכותית, ובד בבד הוא נתון ברגרסיה למצבי טרור וחרדה קיצוניים ברמה שאיתה התמודדה המחשבה הפוליטית היסודית הראשונית.

פירוש הדבר שהעולם, בעודו לכוד בתוך חזון מלחמה נצחית, חייב להיערך למצב קוסמופוליטי של חזון שלום נצחי מעודכן, סולידריות גלובלית חדשה; וזה דורש אמנות בריתות והסכמים מזן חדש. העובדה שמלחמת ישראל-חמאס יושבת על ציר ההתלכדות של זירות רבות כל כך דורשת אחריות מצד אינטלקטואלים, שבשאננות צדקנית ובכאב צודק, בכעס ובמחאה צודקים על עיכוב ההסדר עם הפלסטינים כישות פוליטית, זורקים מבלי דעת עוד גפרור למדורת התבערה. היא דורשת התכנסות מימין ומשמאל לעמדות אופרטיביות במציאות שדורשות דרישות רחבות יותר, ולא כאלה שמתמקדות בצר ומלהיטות את הרחב, אף שאנשי ימין ושמאל בארץ ובעולם מקיימים שיח הנשען מיסודו על מערכים אידיאולוגיים שונים. יש לקוות שהצורך בעמדה מציאותית מורכבת יאפשר להבחין בין ביקורת ובין דרישות בינלאומיות רחבות - לא בהכרח תהיה עוד סימטריה בין ביקורת ובין דרישה אופרטיבית (זה גם ממאפייני העידן החדש), וזאת רק מתוך הבנת המצב המורכב והדליק ברמה עולמית וברמת המזרח התיכון.

הבלימה הראשונה היא כל דת בתוך עצמה. לכאורה, העולם נועד להיות מקום של "הכנסת אורחים". באימוץ הדיון של קאנט בחזון השלום הנצחי לעידן שלנו, הפיכתו של העולם לקוסמופוליטי כיום אין בה רק מן הטוב כפי שחלם או קיווה קאנט. היא רחוקה מאיתנו בהיותו של העולם כיום אחיד, בראש וראשונה מתוך כפיפותו למצע המדומיין וצמיחתם של תהליכי אידיאולוגיה, תוך כדי שאחידות זאת מסכנת את קיומו של העולם מפאת התלכדות כל הזירות בו. הטוב הוא אופק אפשרי בלבד. מדובר אפוא במישור התיאולוגי בקריאה לשפויים שבכל הדתות לסגת מהשיח של מימוש אחרותו של ה"אחר" תוך כדי רציחתו.

סוף דבר

במסה זו נקטתי בקטגוריות הממשי המדומיין והסימבולי, המרכזיות אצל לאקאן. קטגוריות אלו בשדה הפסיכואנליטי הפילוסופי מהוות למעשה חילון של קטגוריות פרשניות תיאולוגיות. באמצע ימי הביניים הייתה משותפת לשלוש דתות אברהם התפיסה שאפשר לקרוא את הטקסט הקדוש דרך שלושה זוגות משקפיים: אלה שרואים בסיפור ממשות ריאלית (פשט), אלה שרואים בו פנטזיית דמיון (דרש או רמז), ואלה שרואים בו שיקוף של סדר סימבולי (סוד שהופנה לטרנסצנדנטי ובמודרניות המחולנת לחברה). לא זו אף זו, מסורת ימי הביניים קשרה לעיתים קרובות בין מעמדות חברתיים ספציפיים ובין קטגוריות

פרשניות אלו. כך למשל, הייחוס של ההבנה הסמבולית או האלגורית לכתבי הקודש היה נחלתם של הפילוסופים או המיסטיקאים האליטיסטיים, וההבנה שלהם ברובד הריאלי יוחסה להמון. בין שתי אופציות קריאה אלה של הטקסט הקדוש ריחף לו "הכוח המדמה", הדמיון, שנשלל או חויב במתח שבין השפעות אריסטוטליות או אפלטוניות. אותו שחקן מודחק שב והשתחרר כשד מבקבוק עם הדיונים הפסיכואנליטיים, ואחר כך עם השיח הפילוסופי הפסיכואנליטי. כיום, בעידן המדיה, דווקא כוח הדמיון - אותו שד של מיתוס פואטי, אך בה במידה גם בעל הבית על הזיות ופנטזיות - קיבל את כוח השליט.

את מתודת אופני הקריאה הזאת לאקאן הסב מקריאת הטקסט הקדוש לקריאת כל מציאות באשר היא ומקריאה תיאולוגית לקריאה פסיכואנליטית. בדברים אלה אני מציעה קריאת המציאות בקטגוריות אלה תוך כדי הבנה שפועלים בה גם כוחות תיאולוגיים הכפופים למדומיין.

אף שהרחקנו לכת מדורם של הרמב"ם והרמב"ן, מייסטר איקהרט או אל-פראבי ואל-ע'זאלי באמצע ימי הביניים, דומה שעדיין אנו דורכים במקום מבחינת השיח הבין-דתי. קרובים זה לזה באמת קרבת נפש הם בני אותם מעמדות חברתיים בדתות השונות. הפילוסוף בדת מסוימת קרוב יותר לפילוסוף בדת אחרת מאשר להמון בדתו שלו. ההמונים הקנאים בדת מסוימת קרובים לאלה שבדת אחרת בממד תפיסת המציאות שלהם יותר משהם קרובים לפילוסוף בן דתם. קנאות מוסלמית או קנאות יהודית צריכות להיבלם שתיהן בכל דרך, וכך יש לשלול ולבלום לקיחת החוק לידיים מעשי טרור וקריאות לנקמה בצד היהודי ישראלי. כלומר, השיח חוזר להיות גם מעמדי-דתי ופילוסופי, והוא עצמו מלבה את מעמד הביניים של הדמיון.

מה שנחוץ לנו הוא שינוי השיח הפרדיגמטי של דתות אברהם. האירוע שאנו חווים עכשיו הוא גלובלי, משטרי ותיאולוגי - הוא תיאולוגי בהכרח, שכן אם נרצה ואם לא נרצה, לפחות אחד הצדדים מחזיק בשיח תיאולוגי. משבר השיח של השמאל הפרוגרסיבי מחד גיסא ושל הדת הרדיקלית מאידך גיסא שאנו עדים לו כעת שקול בחומרתו למשבר הנאורות ומסמן עידן חדש. משבר הנאורות היה כרוך בהסבת הצורות ההיסטוריות של רצח וטבח עם מזדמן למנגנון בירוקרטי מסודר המאפשר לרצוח תוך כדי שימוש בארכיון מדינת האזרחים, כפי שקרה בשואה. לנקודה זו הגיעה התיאולוגיה הפוליטית הנוצרית תוך כדי שאירופה מסורה לרעיון הקידמה. לעומת זאת, האיסלאם מסור לרעיון החזרה לעבר, אל האיסלאם הטהור. התיאולוגיה הפוליטית המוסלמית מגיעה אף היא לנקודת שבר. קריאה בסורת אברהם כפשוטה, כאילו היא מתכון לסעודה במטבח, מובילה כיום לכך שמטפורות אפוקליפטיות על כבילת הכופרים בשרשראות ושרפתם, שיועדו לידי אלוהים והשטן ביום הדין, מוסבות על ידי המון קנאי לרובד קריאה של הוראות הפעלה, של מתכון לבישול אדם; בשבעה באוקטובר, באחד מקיבוצי הנגב המערבי, מימוש המטפורה הוביל טרוריסט משוגע ורצחני מהחמאס לקשור אב ובנו בחוט ברזל ולשרוף אותם יחד (כמתואר בסורת אברהם בקוראן). זהו הרגע התיאולוגי הפוליטי המוסלמי בשיאו. במילים אחרות, היעד של המאבק הבין-דתי המשותף הוא החזרת כתבי הקודש לקריאות מטפוריות אלגוריות רוחניות ובלימת מימוש המטפורה של האחר.

פוגרום המבוסס על רדיקליזם ריאליסטי כזה, חסר כל עכבה מוסרית מצד החמאס, הוביל לכניסת צה"ל לעזה. שכן לא רק שמדינה דמוקרטית איננה יכולה להתקיים עם עיר טרוריסטית כזאת קילומטרים אחדים מן הגבול, אלא שתבוסה מידי חמאס פירושה במוקדם או במאוחר אובדן מוחלט של ישראל כישות פוליטית בעלת כוח הרתעה במזרח התיכון. כעת העידן הנוכחי מבקש מאיתנו לשרטט שפה ואתיקה חדשות, גם כמסמנים וגם כמסומנים, גם כמעמדות דתיים וחברתיים, גם כאליטות אינטלקטואליות באקדמיה וגם בתיחום המטפורות.

גם את החזון של קאנט על שלום עולמי יש לעדכן. יש בעולם אורחים בלתי אפשריים. העולם כולו נתון בצבת חוויות העקדה האינטנסיביות של דתות אברהם, שתפסו את העקדה משני הצדדים - הקורבן והמקרבן. הנוצרי-מערבי המשיחי, בדמותה של ארצות הברית, משתוקק לתקן את עוול השואה אבל מודע לכך שהמשחק מתנהל ביותר מזירה אחת. ארצות הברית מבקשת להיות המכפר, מעצם היותה תומכת, ועם זאת היא נתפסת כעת כמקרבן; המוסלמי הוא הקורבן והמקרבן גם יחד; והיהודי נצלב שוב ושוב לאורך ההיסטוריה, ומסומן כמקרבן מאז קמה מדינתו. יש לישראל חוב מוסרי לישות הפלסטינית ויש להשלים בהקדם הסדר פוליטי בעניין זה, אולם כעת הישראלי היהודי נצלב במלחמת אין ברירה ועתיד להפוך קורבן של הפעלת כוחו מתוך ריבונותו על קבוצת טרור קיצונית המשחקת בדרך צינית את משחק המוכפף הלאומי.

סכנת המשולש הבין-דתי הפעיל מתעוררת שוב בכל עוזה. הסכנה הגדולה היא שהיהודי כקורבן נדחף יותר ויותר לעמדת המקרבן; מראות האסון בעזה כבר בונים, ועוד יוסיפו ויבנו, פנטזמה קיצונית חדשה שבה עלול להיגזר על היהודי העולמי - בבחינת מסומן - גזר דין השמד חדש מכיוונים חדשים, מן השיח האקדמי ומנתינות הלב של אזרחים נשאי פשעי שנאה בכוח (בניגוד לימי הביניים אך בזיקה למודל ששורטט בהם: כאן הפילוסוף כפוף להמון כמלכו, הפילוסוף שב ומעצים את ההמון לפעולה). מתבקשת בלימה בקנה מידה עולמי.

לא ניתן עוד להסתפק במצב ה"טבעי" כביכול של בלימת כוח הדדית בין מדינות. זוהי למעשה כבר טענתו של קאנט בחזון השלום הנצחי. אמנם בעבר נעשו צעדים לקראת עיצוב העולם כבית לחברה קוסמופוליטית, אולם הם אינם מספקים. היום יותר מתמיד יש צורך בגופים בינלאומיים מפקחים, בולמים, שופטים, מרסנים ומענישים; הבעיה העיקרית היא שלגורמים אלו אין כוח אכיפה, כפי שאפשר לראות במקרה של אסון האקלים המתרחב.

האוי"ם יכול אמנם להציע עמדת שיפוט של משקיף, אך כאמור, אין לו כוח אכיפה. בחלל הזה נכנסה ונכנסת ארצות הברית. זו התייצבה כעד, כצופה, כשופט וכתומך בתוך מערך גלובלי עכשווי. יש לא מעט ביקורת על התנהלותה של ארצות הברית בעיראק, באפגניסטן ובמקומות אחרים. עם זאת, התהליכים הגלובליים המלמדים שהעולם כישות כוללת נתון כולו בסכנה עקב הטרור הגלובלי זקוקים לניטור גלובלי.

הכוח הסמלי של המטרה בלט כשמטוסים התנגשו במגדלי התאומים ב-11 בספטמבר בראשית האלף השלישי. ארצות הברית הייתה המטרה הסימבולית משום שהעזה להתייצב גם כמעצמה בעלת אינטרסים וגם כשומרת הסף של הדמוקרטיה. כיום, הכוח הסמלי של המטרה בולט בהסתה יהדות כל העולם, באופני הרצח המתועבים המבזים צלם אנוש, ובהצהרות על חוסר הלגיטימיות של מדינה יהודית. בזירת המדומיין, ההשתלבות של אלה (ארצות הברית והיהודי) באה לידי ביטוי בהפצת מכתבו של בן לאדן בטיקטוק.

כברת ארץ זו, המשכים ההיסטוריים והטראומות הקולקטיביות הקשורות והמתנקזות אליה; העובדה שמתרחשת התנגשות קונפליקטים של שלוש דתות; הסכנה המיידית של אסון הומניטרי לעזתים; וסכנת החרפת האנטישמיות ליהודי ולישראלי - כל אלה די בהם כדי לתבוע מן העולם לשנות את שיח האב והבן ולנער את שתי התיאולוגיות הפוליטיות, זו הנוצרית-יהודית וזו המוסלמית-יהודית. בין שתיהן, היהודי נמחץ באובדנו כמינורי ובמלחמת האין ברירה שלו. הישראלים והיהודים נמחצים כרגע, והסכנה הגדולה ביותר הנשקפת להם היא הקושי למגר את החמאס באמצעים צבאיים בלבד, שעלול לעלות בעוד ועוד חיי אדם. האסון ההומניטרי הענק בעזה צריך להיעצר. חובה להתחיל מייד בשיקום ובתכנון לטווח ארוך ברצועה, בתמיכה בינלאומית ויחד עם הרשות הפלסטינית; חייב להיות הסדר מקיף בעניין שאינו נתון רק לשיקול דעתה הפוליטי של ישראל.

דברים אלו באים לבאר את המצב המסובך של מלחמת אין ברירה שאליו נקלעה ישראל, ולא לתמוך באסטרטגיה צבאית זו או אחרת. הם החלו להיכתב כבר בשבוע שאחרי תחילת המלחמה ושוכתבו תוך כדי התפתחות המלחמה לשלביה הבאים ולכניסת כוחות קרקע לעזה (ולבסוף גם עם התחדשות ההתקפה בדרום הרצועה). זוהי אנליזה של האופן שבו השיח הבינלאומי המתחולל כעת עתיד לכלוא את ישראל לעד במצב מסוכן. המחיר הגבוה שמשלמת אוכלוסיית עזה והפגיעה הבין-דורית בצד הפלסטיני גוברים עם התרחבות ההרס. מכאן נובעת דרישה לאחריות עולמית ולמסר פוליטי מורכב יותר מאשר מסר של תמיכה או התנגדות גורפים שמבטאים האינטלקטואלים המובילים בעולם.

אם כן, לפנינו כמה קריאות: במישור הפוליטי, במישור הדתי ובמישור האינטלקטואלי. במישור הפוליטי מדובר בקריאה הפונה לכוחם של בעלי הברית העולמיים להתערב בשידוד מערכות השיח. ייתכן מאוד ששילוב כל חיתוכי הזירות לאחת דורש הסכמה בינלאומית ושמירה בינלאומית על גבולות ישראל. במישור האינטלקטואלי מדובר בקריאה למובילי שיח להיות מודעים לכוח השיח שהם מפזרים, שגורם להחמרת הדיכטומיות ולאִימוץ שיח לעומתי. אינטלקטואלים ביקורתיים נדרשים לנסח פרדיגמות חדשות שיכילו את המצב העולמי החדש ויובילו אותו באופן מוסרי ושקול יותר. במישור הדתי זוהי קריאה לאנשי דת ולמנהיגים רוחניים לבלום את שיח הקנאות הדתית, ההשמדה והנקם, את השיח המקדם אויב סימבולי שיש לחסלו מהיסוד, השיח השולל את קיומה של מדינת ישראל, או המבקש נקם בעזה, או המזהה בין חמאס לפלסטין במטרה לבלום פתרון פוליטי.

למרות האשליות הנעימות במערב, הטרור העולמי מהווה סכנה לכל העולם ולא רק ליהודים. הציוויליזציה של המערב האירופי הנוצרי אחראית לנזקים העצומים שגרמה ליהודי, ולכן נדרשת ממנה תמיכה באי-יציבותו של היהודי/ישראלי הפליט/הריבוני ועליה לקחת אחריות על עזה. ייתכן שההצעה

הטובה ביותר באה מצידו של הפרשן סלמאן שייך בריאיון שהעניק ל-CNN. שייך העלה את הרעיון של פיקוח בין-גושי על רצועת עזה - ארצות הברית מצד אחד וסין, קטאר וסעודיה מצד שני. הצעה זו, וכל שאר ההצעות הבאות בחשבון, קשורות במנגנונים הכרוכים לא רק בהכרה פוליטית בישות מדינית פלסטינית, אלא בשאלת מעורבותה של זו בעזה ובהיקפי התמיכה הבינלאומית ודרגות הפיקוח הנדרשות עד שתעמוד ישות פוליטית מתפקדת, תקינה ודמוקרטית. כל אלה תלויים במיגורו של רעיון הג'יהאד העולמי אצל חמאס ודומיו, דבר שלעולם לא יושלם בזירת קרב ריאלית; אולם זירה בינלאומית של חוקה ומשפט, הגדרות, הסכמות ובריתות עשויה למגר אותו, או למצער להכפיף אותו לחוקים נוקשים יותר בהסכמה בינלאומית.

לא נותר לי אלא לחזור לחשיבות הסכמה התיאולוגית הפוליטית של העקדה, החולשת על שיח הדתות, התרבויות והמשטרים - זו המהווה את האופק הסימבולי של שלוש הדתות ואת שיח האב-בן הטראומטי המתנהל ביניהן. תיארתי את ישראל כקורבן כפול: קורבן המערכת הנוצרית באירופה, וקורבן ההתנגשות בין המערכת הנוצרית - שעוצבה באירופה ותורגמה לקולוניאליזם באסיה (צרפת ובריטניה) ולהשמדה באירופה הנאצית - ובין המערכת המוסלמית על אדמת ישראל באסיה (שאף היא תוצאה של הקולוניאליזם האירופי והמערבי), בין מצב הפליטות ובין הריבונות, חיבור השסוע לעד בסכנת הקורבן המקורבן. למשחק הדמים הזה, הנעוץ בדתות אברהם, מצטרפת מעת לעת סין עם מערך האינטרסים שלה נגד אמריקה.

אם כן, בסיכום ושיקלול כל ההבטים המרובים שמניתי כאן: א. מושגי המשך הארוך, ב. הצטלבות בין ציווליציות, דתות, משטרים ותרבויות ואופני הפרישה שלהם בעידן החדש, שבו אידיאולוגיות סימבוליות חברתיות צומחות על קרקע המדומיין וההזוי ומשם חוזרות לנתב את הממשי, ג. עידן הנסיגה ללאומיות והאצת המדיה והבינה המלאכותית, ד. עידן הדורש בריתות חדשות בינלאומיות בעולם שהוא ביסודו אחד ושבעיית היסוד שלו היא הסדרת היחסים בין משטרים וישויות פוליטיות - מתוך כל זאת ועל רקע האחריות העמוקה והמהותית של המערב הנוצרי למצבו של היהודי לא יהיה זה מופרך לדרוש לא הצדקה, לא הבנה, לא נקיטת צד, לא עוד שיפוט קטגורי בסגנון טוב ורע, לא עוד ניתוח כבול בפרספציה מודרנית כאילו אנו בעולם שבו אידיאולוגיות משקפות את הממשי או בפרספציה פוסט-מודרנית כאילו העולם הוא טקסט ואפילו לא סימולקרה; אלא לדרוש יציאה ממגדלי השן האקדמיים, אחריות בינלאומית, היצמדות לשיח המבחין בין טרור עולמי ובין זעקת הלאומיות הפלסטינית, שיחרור מושג העדות מכפיפות לשליטת נרטיב דיכוטומי של רע וטוב גורפים, דרישה פוליטית מזורזת להסדרת שתי המדינות, אחריות אינטלקטואלית ואחריות אנשי דת.

הצטלבות זירות ואינטרסים היא אחת התופעות המורכבות ביותר בהיסטוריה האנושית. בדרך כלל היא מסמנת נקודות מפנה דרמטיות במישורים פוליטיים ודתיים בתולדות העולם. ישראל ושאר העולם נמצאים במצב זה כעת.

פרופ' חביבה פדיה חוקרת דת ותרבות ועוסקת בשאלת ממשק היחסים בין יהדות לישראליות. במלחמת לבנון השנייה חיברה את הספר "מרחב ומקום – מסה על הלא-מודע התיאולוגי-פוליטי".
